

LUNDS
UNIVERSITET
Socialhögskolan

Strävan mot den könsneutrala rättvisan

- ideal eller verklighet?

En kvalitativ studie om könsskillnader enligt rättstillämpningen av 3 § LVU

Rebecca Lund
Hanna Lundeberg
Kandidatuppsats SOPB63
HT 2023
Handledare: Lars B Ohlsson

Abstract

Authors: Rebecca Lund och Hanna Lundeberg

Title: “*The aspiration towards gender neutral justice - ideal or reality?*”. *A qualitative study of gender differences according to 3 § LVU.* [Translated title]

Supervisor: Lars B Ohlsson

Assessor: Susanna Johansson

The aim with this study was to investigate the differences between girls and boys that get sentenced to the Care of Young Persons (Special Provisions) Act in Sweden. We wanted to investigate if there were any differences between why they get sentenced and if the view on gender in relation to social problems differs in the court documents. The method was based on qualitative research to analyze twenty court documents, ten girls and ten boys, with the application of Judith Butler’s gender theory combined with social norms to acknowledge and discuss the differences in social problems in relation to gender. We were handed the documents from different Swedish courts. Our findings are presented under three main categories based on the Care of Young Persons (Special Provisions) Act. The results of the study show that social problems are presented differently depending on gender, whereas the issues that boys present are easier to distinguish as opposed to girls. Despite this, girls appear to receive help and support earlier and to a greater extent.

Key words: *Social problems, gender differences, social work, gender and law, Judith Butler, social norm.*

Nyckelord: *sociala problem, könsskillnader, socialt arbete, kön och juridik, Judith Butler, social norm.*

Innehållsförteckning

1 Inledning	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte & frågeställningar.....	6
1.3 Arbetsfördelning.....	6
2 Kunskapsläget	7
2.1 Bakgrund.....	7
2.1.1 Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....	8
2.1.2 2 § Påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.....	8
2.1.3 Definition av hälsa och utveckling.....	9
2.1.4 3 § Missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och annat socialt nedbrytande beteende.....	9
2.2 Tidigare forskning.....	10
2.2.1 Könsskillnader och sociala problem.....	10
2.2.2 Könsskillnader i socialt arbete.....	12
2.2.3 Könsskillnader och juridik.....	14
3 Teoretiska utgångspunkter	15
3.1 Genusforskning och maktperspektiv.....	15
3.2 Judith Butler och den heterosexuella matrisen.....	16
3.3 Sociala normer.....	17
3.4 Teoretisk förklaringsmodell.....	17
4 Metod och metodologiska överväganden	18
4.1 Urval och avgränsningar.....	18
4.2 Tillvägagångssätt.....	19
4.3 Tillförlitlighet.....	20
4.4 Forskningsetik.....	22
5 Resultat och analys	23
5.1 Missbruk av beroendeframkallande medel.....	23
5.2 Brottslig verksamhet.....	26
5.2.1 Förvaltningsrättens beskrivning av brottsligheten.....	27
5.3 Socialt nedbrytande beteende.....	29
5.3.1 Förvaltningsrättens beskrivning av beteendet.....	31
5.3.2 Våld mot andra.....	33
5.3.3 Bristande stöd hemma och socialt nätverk.....	34
5.3.4 Skolgången.....	36
5.4 Sammanfattning av resultat och analys.....	37

6 Avslutande diskussion.....	38
7 Referenslista.....	41
8 Bilagor.....	43

1 Inledning

1.1 Problemformulering

När sociala problem studeras och det rapporteras i forskning och statistik går det att se hur olika normer påverkar kvinnor och män på olika sätt och att de tar sig i uttryck i olika omfattning (Kullberg et al. 2012: 47). Det finns strukturella faktorer som har stor betydelse för detta och påverkar sociala problem samt hanteringen av dem. Dessa strukturella faktorer är sammanflätade med maktrelationer mellan individer och grupper, samt förhållanden i samhället, som exempelvis juridiska eller kulturella samt sociala relationer (Kullberg et al. 2012: 44). Socialtjänstens arbete med barn som far illa påverkas ofta av deras kön. Bland annat uppmärksammas flickor oftare än pojkar och flickor anses i högre utsträckning som sårbara och i behov av skydd jämfört med pojkar. Pojkar uppmärksammas generellt när de begår brott och då anses vara kriminella eller gärningsmän (Mattsson 2016: 414). En studie har visat liknande resultat där socialtjänsten varit mer benägen att fortsätta utreda de flickor än pojkar som hänvisats till socialtjänsten (Ahlgen, Kalin & Persdotter 2022). Även i internationell forskning har detta gått att se. I en studie från England och Wales visar att könsstereotyper förekommer i domarnas bedömningar (Elvin 2010). Det går även att se skillnader i hur flickor och pojkars fall undersöks i en studie i USA (Damman, Johnson-Motoyama, Wells & Harrington 2020).

Lika rättigheter mellan män och kvinnor är förankrade i lagstiftningen men hur det ska förverkligas i praktiken finns det olika uppfattningar om. Utöver lagens utformning gällande likabehandling krävs det inom forskning olika förklaringsmodeller och begrepp för att undersöka detta vidare. Beroende på vad kunskapsintresset hos forskaren är påverkas den analys som görs (Svensson 2001: 8-9). Det grundläggande syftet med juridisk genusforskning är att alla ska ha lika rättigheter, men detta förändras kontinuerligt. Historiskt sett har det sett annorlunda ut och idag försöker forskningen omdefiniera de strukturer som påverkar sättet att tänka och förstå rätten från ett kön eller genusperspektiv. Rätten ska vara könsneutral men för att förstå betydelsen bättre går det att istället tala om att rätten ska vara könsutjämnande eller könsbalanserad (Svensson 2001: 12).

Forskning visar att flickor och pojkars hjälpbehov och sociala problem bedöms olika inom socialt arbete på grund av strukturella faktorer i samhället. De strukturella faktorerna påverkas av de maktrelationer som finns samt skapar normer för kvinnor och män. Detta påverkar

socialt arbete som profession i deras sätt att se på kön och skapar en särskiljande syn på vad kvinnor och män är i behov av. Detta kan i sin tur påverka om eller vilken hjälp människor får. Med den utgångspunkten ämnar denna studie att undersöka om det är möjligt att se skillnader i LVU-domar, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, mellan pojkar och flickor. När en LVU-dom fastslås är det viktigt att det gjorts en individuell bedömning av situationen och den unges behov. Eftersom forskning visar att det skiljer sig i rättsprocessen för pojkar och flickor undrar vi om det går att se i domarna. Vi kommer undersöka orsakerna bakom besluten samt hur förvaltningsrätten motiverar dem och se om det finns skillnader mellan könen, samt förklara hur dessa skillnader kan ha uppstått. Detta kommer göras med hjälp av ett genusperspektiv och en genusteori samt det sociologiska begreppet social norm.

1.2 Syfte & frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka hur orsakerna beskrivs och skiljer sig åt vid beredande vård mellan pojkar och flickor med hjälp av att studera rekvisiten *missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende* i rättstillämpningen 3 § LVU.

Vi kommer undersöka syftet i denna studie med nedanstående frågeställningar.

- Finns det skillnader i beslutande av vård enligt rättstillämpningen 3 § LVU för pojkar och flickor enligt de tre rekvisiten *missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och socialt nedbrytande beteende*?
- Hur skiljer sig bedömningarna mellan pojkar och flickor i synen på *sociala problem*?

1.3 Arbetsfördelning

Under uppsatsarbetet har vi varit noggranna med att ha ett gott samarbete och tydlig kommunikation. Vi har haft möten både över Zoom och i verkligheten för att diskutera vår empiri och hur teorierna samt tidigare forskning var, eller inte var, applicerbara. Det har varit av vikt för oss båda att vara insatta och hjälpas åt med alla uppsatsens delar, och att vi båda ska kunna stå för det som presenteras.

2. Kunskapsläget

I detta kapitel om kunskapsläget ges inledande en bakgrund om det valda området, hur lagstiftningen ser ut samt definitioner av den. Bakgrunden följs av den tidigare forskning av området och är uppdelad i de tre temana, könsskillnader och sociala problem, könsskillnader i socialt arbete samt könsskillnader och juridik. De tre temana ger en övergripande bild av området och en bakgrund till det studien ämnar att undersöka.

2.1 Bakgrund

Sveriges kommuner arbetar utifrån Socialtjänstlagen (2001:453) som fungerar som en ramlag vilken ger möjlighet att skapa verksamheter utifrån de lokala behov som finns. Socialnämndens verksamhet grundar sig i självbestämmande för individen och integritet och ska i första hand erbjuda insatser med samtycke. Vad gäller åtgärder som rör barn uppger lagen att barnens bästa särskilt ska beaktas och enligt 3 a § Socialtjänstlagen ska socialnämnden se till att rutiner finns för att förebygga, upptäcka och åtgärda risker och missförhållanden gällande barn och unga. Socialtjänstlagen uppger en rad olika ansvarsområden som socialnämnden har gällande barn och dessa innefattar bland annat att barn ska växa upp under trygga förhållanden, missbruk ska motverkas, och barn ska ges det skydd de behöver (Socialstyrelsen 2023).

Utöver Sveriges egna lagar finns en del internationella förpliktelser som innefattar skyldigheter att skydda barn (Lundgren & Sunesson 2023: 396). Detta bestäms enligt FN:s barnkonvention vilket är ett rättsligt bindande internationellt avtal som består av 54 artiklar som tillsammans bestämmer barns egna rättigheter. Barnkonventionen har fyra grundprinciper som beaktas när det rör frågor om barn:

- 2) Alla barn har samma rättigheter och lika värde.
- 3) Barnets bästa ska beaktas vid alla beslut som rör barn.
- 6) Alla barn har rätt till liv och utveckling.
- 12) Alla barn har rätt att uttrycka sin mening och få den respekterad. (Unicef 2023)

Vårdnadshavare har i första hand ansvar för sina barn och att deras grundläggande behov tillgodoses, men om vårdnadshavaren inte själv kan se till dessa behov är det deras ansvar att söka stöd hos kommunen. I de fall vårdnadshavare inte har möjlighet att ta fullt ansvar för sitt

barn har socialnämnden ett ansvar att stödja och skydda barnet. Socialnämnden har dock möjlighet att ta vissa åtgärder utan samtycke från vårdnadshavaren. En sån åtgärd är LVU, Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (Socialstyrelsen 2023). Det finns ett antal olika situationer då detta kan bli relevant, men två av huvudtyperna är om ett barns hemmiljö inte är trygg, eller om barnet själv har ett destruktivt beteende i relation till sig själv eller andra (Fridström Montoya 2022: 123). LVU berör barn upp till 18 år, men högsta ålder för beslut är 20 år. Vården får lov att pågå som längst till personen har fyllt 21 (Lundgren & Sunesson 2023: 398).

2.1.1 Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

För att en person ska vara aktuell för tvångsomhändertagning enligt LVU krävs att där är något som brister vad gäller antingen miljö eller beteende. Det kan handla om exempelvis fysisk och psykisk misshandel, utnyttjande av barnet, brister i omsorg hos vårdnadshavarna eller andra som bor med barnet. Beteendefaktorerna avser ofta barnets eget beteende, till exempel användning av narkotika eller alkohol, brottslig verksamhet eller socialt nedbrytande beteende i övrigt. Vad *socialt nedbrytande beteende i övrigt* innebär är en diskussionsfråga då det är upp till rätten att bestämma om problematiken är relevant för LVU eller ej (Fridström Montoya 2021: 129).

Barnets bästa behöver alltid tas i beaktning vid LVU och för att säkerställa detta ska en konsekvensanalys göras. Konsekvensanalysen ger möjlighet att bedöma om LVU är den nödvändiga vägen att gå eller om det finns frivilliga insatser som kan räcka (Fridström Montoya 2021: 159).

2.1.2 2 § Påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas

För att någon ska kunna vårdas enligt LVU krävs det att det finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas eller kan komma att skadas. Detta rör vanligtvis faktorer som exempelvis deras hemmiljö, umgängeskretsar, missbruk, kriminella handlingar och/ eller upprepade problem i beteendet. Med detta krävs att risken inte är oklar eller avlägsen och inte heller ringa. Det måste finnas konkreta risker för skada och den kan inte vara subjektiv. Det går inte att utgå från att barnet redan ska ha genomgått skada för att få ett omhändertagande (Fridström Montoya 2021: 161). Antaganden om samhällsvärderingar eller inställningar i

exempelvis trosfrågor ska inte ligga till grund för ett ingripande (Lundgren & Sunesson 2023: 400). Om ett barn ska placeras i ett familjehem så är kravet att de placeras där de kan få *god vård*. Detta begrepp är dock inte specificerat i lagtexten, men det finns tre grundläggande principer för detta. Dessa principer är flexibilitet, kontinuitet och närhet vilket innebär att det är viktigt att barnet placeras nära sitt familjehem (Fridström Montoya 2021: 161).

2.1.3 Definition av hälsa och utveckling

För att förstå hur lagen tolkas i praktiken används *hälsa och utveckling* som beskrivning av personens fysiska eller psykiska hälsa eller sociala utveckling. Den fysiska och psykiska hälsan kan påverkas vid brister i hemmiljön såsom fysisk eller psykisk misshandel på grund av föräldrarnas beteende, deras psykiska tillstånd eller deras missbruk. En ringa grad av misshandel bedöms vara en påtaglig risk för den unges hälsa eller utveckling, men om det förekommer en allvarligare grad av misshandel ska den unge regelmässigt beredas vård utanför det egna hemmet. Barnets sociala utveckling kan genom bland annat ovan beskrivna faktorer komma att skadas. Vid varje fall behövs en individuell bedömning och när det är fråga om yngre barn ska barnet helst inte skiljas från hemmet eller sina föräldrar (Lundgren & Sunesson 2023: 400-401). Vidare är det viktigt att ha i åtanke att det i lagen står att det är barnen som har rätt till umgänge med sina föräldrar, och inte tvärtom (Lundgren & Sunesson 2023: 137).

2.1.4 3 § Missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och annat socialt nedbrytande beteende

Enligt lagtexten är två exempel på socialt nedbrytande beteenden missbruk av beroendeframkallande medel eller brottslig verksamhet, och denna bestämmelse omfattar den unges beteende. Angående missbruk bedöms det att ett regelbundet bruk av preparat såsom alkohol, narkotika eller liknande kan leda till en risk för den unges hälsa eller utveckling. Det kan även innebära en risk om den unge är på väg in i en beroendesituation eller om den inte själv kan ta sig ur sin situation. Brottslig verksamhet anses som en påtaglig risk först när det brister i anpassning till samhällslivet. Vidare definieras *något annat socialt nedbrytande beteende* enligt lagtexten som exempelvis om den unge begår några enstaka allvarliga brott eller vistas i miljöer där det förekommer knark, eller exempelvis prostituerar sig. Socialt

nedbrytande beteende innebär ett beteende som inte överensstämmer med samhällets grundläggande normer (Lundgren & Sunesson 2023: 403-404).

2.2 Tidigare forskning

2.2.1 Könsskillnader och sociala problem

Begreppet *kön* har en stark koppling och refereras till biologi medan begreppet *genus* används inom språkvetenskapen och förståelsen av språk. Det går att kalla genus för *det sociala könet* (Karlsson & Piuva 2012: 27). Föreställningarna kring genus och kön grundar sig i de uppfattningar som finns om manligt och kvinnligt, samt mer specifikt det som skiljer dem åt. Det finns exempelvis fysiska skillnader mellan män och kvinnor avseende bland annat fortplantningsprocessen, hormonproduktion och muskelmassa. Utöver fysiska skillnader finns samhällseliga faktorer som skapar olika förväntningar på män och kvinnor inom exempelvis familjebilden. I mötet mellan människor och institutioner pågår processer som producerar och reproducerar genus (Kullberg 2012: 9). Det genusvetenskapliga perspektivet intresserar sig både för hur män och kvinnors möjligheter påverkas av ojämlikheter och hur vi förstår vad som är kvinnligt och manligt. Genom att förstå att kön är skapat som en social konstruktion är kön föränderligt, snarare än biologiskt och ständigt. Normerna för hur vi ser kvinnligt och manligt beror på i vilken kontext vi befinner oss i. Det har förändrats under historiens gång och förmedlas genom samhället i media, utbildning, arbetsliv och mellan människor (Mattsson 2016: 415-416). Forskning visar att pojkar oftast är kopplade till kriminalitet och missbruk medan flickor kopplas till problematik i hemmet (Claezon & Hilde 2005). Forskning visar även att pojkar ses som aggressiva, kriminella, asociala och impulsstyrda medan flickor antas bära sina problem inombords och bli utsatta för sexuella övergrepp, samt använder sex som ett sätt att få närhet (Herz 2012).

Inom brottslighet är män överrepresenterade och i jämförelse med kvinnor förekommer de oftare i grov brottslighet. Kvinnor är överrepresenterade inom brott såsom snatteri, mened och bedrägeri. Det finns ett antagande att män av naturen tenderar att utföra brottsliga handlingar och detta antagande skapar en könsblindhet (Kullberg et al. 2012: 48-49). När det kommer till ungdomar som utreds för LVU är splittrade hem, frånvaro från skola och tidiga samhällsingripanden vanliga orsaker för både pojkar och flickor. Det är dock vanligare att flickor placeras på institution på grund av andras övergrepp eller brist i omsorg. I samhället finns ett antagande om pojkar att de är arga och raka, medan flickor är ledsna och inåtvända. I

förhållande till tvångsplaceringar går det att se att flickor ofta beskrivs med ett psykiatriskt språk jämfört med pojkar (Claezon & Hilte 2005). De kvinnor som tvångsplaceras har historiskt blivit beskrivna som okontrollerade, promiskuösa och hotfulla (Mattsson 2007: 270). Under 1960-talet beskrevs flickornas problematik ofta som avvikande sexuellt beteende eller vagabonderande i både svenska och utländska studier. Pojkars problematik beskrevs oftast utifrån deras kriminalitet eller missbruk (Claezon & Hilte 2005).

Kullberg et al. (2012) skriver att män har ett dubbelt så stort intag av alkohol som kvinnor. Under senare år har konsumtionen hos kvinnor ökat och skillnaderna mellan män och kvinnor börjar jämnas ut. Inom exempelvis narkotikamissbruk är kvinnor underrepresenterade men när brukandet mellan kvinnor och män jämförs har det gått att se att kvinnor introduceras till det tidigare och tenderar att snabbare gå in i ett tungt missbruk än män. Det finns forskning som tyder på att kvinnor använder narkotika för att dämpa ångest eller avskärma sig från omvärlden i högre utsträckning än män (Kullberg et al. 2012: 50). Kvinnor fördöms i större utsträckning än män när det kommer till missbruk eller kriminalitet på grund av de förväntningar som finns på kvinnor och det anses mer negativt än när män har samma problematik (Kullberg et al. 2012: 55).

Det sociala nätverket har också en stor betydelse, men värderas olika beroende på kön. För flickor bedöms det vara viktigt att ha ett större socialt sammanhang genom flera grupper medan det är viktigare för män att ha en stadig partner av annat kön (Herz 2012). Det sociala nätverket är generellt svagare hos män jämfört med kvinnor och detta kan vara en förklaring till att den sociala utsattheten är högre hos män. Detta kan vara en bidragande faktor till att män oftare dras till kriminella nätverk där det finns maskulinitetsnormer att anpassa sig efter. Män löper större risk att dö jämfört med kvinnor när det kommer till plötsliga eller våldsamma dödsfall. Självordsfrekvensen är tre till fyra gånger högre hos kvinnor och de som avlider på grund av dödligt våld är två tredjedelar män. Män är mer utsatta för misshandel och våldsbrott (Kullberg et al. 2012: 48-51). Det finns även en uppfattning i samhället att pojkar är mer bråkiga jämfört med flickor, och att detta inte ses som avvikande eller något som nödvändigtvis behöver uppmärksammas (Kullberg et al. 2012: 7)

Enligt en rapport från Rädda Barnen uppger 14% mellan 15 och 16 år att de någon gång blivit slagna. Rapporten visar att det finns ett stort samband mellan de barn som bevittnar våld och de som själv utövar våld (Rädda Barnen 2012).

2.2.2 Könsskillnader i socialt arbete

Inom socialt arbete används kategorisering eller problematik för att beskriva klientgrupper och att förenkla hjälparbetet. Trots att det förenklar arbetet så kan det uppstå faktiska konsekvenser för människor beroende på vilken kategori de tillskrivs. Kön är en sådan kategori och blir tvingande som kan kopplas till vissa stereotyper (Mattsson 2021: 44). Det finns även samband med etnicitet och kön som bakomliggande faktor i biståndshandläggningen och även att kvinnor ansågs vara mer berättigade än män (Hussénus 2022).

Forskning visar att oavsett om kvinnor och män visar en problematik som är stereotypisk för deras kön får kvinnor mer hjälp än män. Kvinnor erhåller mer empatiskt stöd än män och professionella bedömer mäns psykiska eller emotionella problem i lägre omfattning. Kvinnor söker sig till läkare och andra instanser vid hjälp i högre utsträckning än män vilket resulterar i att sjuklighet med exempelvis koppling till psykisk ohälsa och problem är vanligare hos kvinnor (Kullberg et al. 2012: 52-53).

Några förklaringar till varför män ofta negligeras som klienter i social kontext kan vara för att majoriteten av socialarbetare är kvinnor och tenderar därför att medvetet eller omedvetet ha lättare att hjälpa andra kvinnor eftersom det går att relatera till liknande perspektiv på eller upplevelser av saker. En faktor är även att grunden inom socialt arbete är att hjälpa de som är svaga och diskriminerade med mera, och det är oftast kvinnor. Trots förändringar i samhället är män fortfarande socialt dominerande. Den sista faktorn är socionomutbildningarna, och exempelvis i Kanada har det gått att se att utbildningen inte innehåller något om män och deras könsspecifika sätt att hantera nöd och interventioner. Andra förklaringar som lyfts är att kvinnor och män reagerar på olika sätt och kvinnors känslspråk är lättare att identifiera och agera på än mäns (Baum 2016).

Det finns en obalans i forskningen om män och kvinnor och detta kan bero på att kvinnor är lättare att undersöka då de generellt är mer samarbetsvilliga och ofta bidrar till mer detaljerade svar än män. Detta har gjort att kvinnor blivit mer tillgängliga och synliga för forskare och resulterat i god kunskap om kvinnors behov och interventioner. Effekten blir dock att fokuset hamnar mer på kvinnor och fokuset på män minskar (Baum 2016).

En studie som undersökte hur barn rapporterar beteendeproblem, övergrepp och försummelse visade att pojkar i större utsträckning rapporterar om dessa problem än flickor. Utsatthet på grund av beteendeproblematik var vanligare i kontakt med myndigheter än övergrepp eller försummelse. Barn som lever i fattigdom och med ensamstående föräldrar har större risk att bli utsatta för försummelse, övergrepp eller beteendeproblem (Ahlgren, Gerdner & Kalin 2021). Flickor och pojkar reagerar på olika sätt i olika åldrar. Pojkar tenderar att vara mer sårbara när de utsätts för brister i omsorgen under tidigare år, medan flickor är mer sårbara i tonåren. Det gör att förmågan att hantera dessa brister blir annorlunda beroende på kön och ålder (Claezon & Hilte 2005).

I Marcus Herz (2012) avhandling *Från ideal till ideologi* handlar om hur socialt arbete könas i allra högsta grad och att det är en särskiljande praktik som grundar sig i heteronormen i vårt samhälle och manligt och kvinnligt står för olika saker. Detta sker i både arbetet och i bedömningen av klienterna men även i organiseringen av arbetet. Detta är en konsekvens av att socialsekreterarna försöker upprätthålla ett ideal. Arbetet påverkas av föreställningar och kunskaper samtidigt som det tar avstamp i vår lagstiftning och demokratiska principer om allas lika rättigheter. Socialsekreterarna i studien tenderar att hoppa över steget som innebär att fundera och lägga märke till strukturerna som gör kön och det finns en risk att ideal övergår till ideologi, alltså att vi tar saker för givet. Herz menar att socialsekreterarna alltid rör sig mellan ideal och ideologi (Herz 2012).

Den hierarkiska principen innebär att det finns hierarkiska drag i könsordningen i samhället som visar sig i de olika sociala problem män och kvinnor har. Det går att bekräfta könsordningen på två sätt. För det första går mäns problem enkelt att urskilja som avvikande beteende eller handlingar som är lagöverträdande och hotar omgivningen och den samhälleliga kontrollen. Kvinnors problem faller ofta inom lagens ramar och är mindre hotande för omgivningen. De sociala problem män har kan vara exempelvis brottslighet eller missbruk medan de sociala problem kvinnor kan ha ofta är högre sjuklighet eller brist på ekonomiska resurser. För det andra har ofta kvinnors problem en individualiserad form eftersom de innehåller mer passivitet och självdestruktivitet jämfört med män. Män har ofta en mer utåtriktad och mindre kontrollerad problematik (Kullberg et al. 2012: 53-55). Enligt statistik för olika sociala problem dominerar kvinnor vad gäller psykisk ohälsa,

självskaðebeteende, läkarvård och medicinering medan män dominerar vad gäller våldsbrott, dödlighet, alkoholkonsumtion och narkotikaberoende (Kullberg et al. 2012: 58-59).

Det finns även en föreställning kring kön och skuld som gör det lättare att se en man som aktiv och drivande i en situation, och kvinnor som passiva och deltagande i olika brottsliga sammanhang vilket kan påverka bedömning av påföljden (Öberg 2017).

2.2.3 Könsskillnader och juridik

I Sverige finns det 48 olika tingsrätter, vilka är indelade under sex olika hovrätter. Alla dessa är del av det svenska straffsystemet vilken har en ekvivalensprincip. Ekvivalensprincipen innebär att alla fall ska behandlas lika, oavsett faktorer som exempelvis kön (Öberg 2017).

Artikeln *The Continuing use of problematic sexual stereotypes in judicial decision making*, skriven av Jesse Elvin (2010) undersöker det pågående problemet om användningen av könsstereotyper inom det engelska och walesiska rättssystemet. Resultatet av denna forskning visar att trots lång arbetserfarenhet och vägledning kring könsfrågor, är det fortfarande vanligt att domare i England och Wales använder sig av könsstereotyper i sina bedömningar, eller misslyckas i att handskas med dessa när andra domare använder dem. Forskningen visar också att en av huvudledningarna till att vissa domare avstår från att använda sig av könsstereotyper är för att de vill framstå som politiskt korrekta, men detta innebär att stereotyperna ofta ändå visar sig i domarnas tal eller skrift, då de inte gör en äkta ansträngning att eliminera dem. Studien visar också att även de som har ett genuint intresse för att eliminera stereotyperna upplever det svårt. Anledningen till att detta är en viktig fråga är för att domare har en direkt inverkan på rättssystemet, och användandet av stereotyperna stärker dem istället för att utmana dem (Elvin 2010).

Elvin (2010) beskriver i artikeln att i fallet Regina vs Smith i England år 2000, utgick en domare från antagandet att kvinnor når emotionell mognad tidigare än män på grund av hormonella skillnader, utan att citera något empiriskt bevis. Detta är problematiskt då det sätter en förväntan på kvinnor som inte är rättvis då de får högre krav att förhålla sig till, och som är för generös och förlåtande mot unga män. Domaren uttalade sig som följande i förhållande till gärningsmannen.

The statutory reasonable man has the power of self-control to be expected of an ordinary person of like sex and age. (Elvin 2010: 285)

Citatet ovan är visat att domaren ansåg att gärningsmannens förmåga att kontrollera sig själv var i linje med den generella mognadsnivån av en person med samma kön och ålder. Detta innebär att om det hade gällt en person med samma ålder men annat kön, i sådana fall en kvinna, hade bedömningen sett annorlunda ut på grund av att kvinnor väntas ha en högre mognadsnivå än män vid samma ålder (Elvin 2010).

En annan artikel vid namn *Factors associated with the decision to investigate child protective services referrals: A systematic review* av Damman, Johnson-Motoyama, Wells och Harrington (2020) används 18 studier under 35 år för att undersöka vilka faktorer som bidrar till att ett fall för Child Protective Services tas vidare eller inte. Fallen som studierna byggde på avsåg barn som var spädbarn upp till arton års ålder. När det kom till genusfrågan var resultaten blandade, i några studier var det mer sannolikt att flickor fall blev undersökta, men i andra studier var fallet tvärtom (Damman, Johnson-Motoyama, Wells & Harrington 2020).

Under senare del av 1900-talet ifrågasattes metoden för likabehandling för män och kvinnor inom juridiken och för att nå reell likabehandling kan könen behöva behandlas olika som en kompensatorisk åtgärd. Detta för att jämna ut de olikheter som finns för att åstadkomma ett jämlikt resultat (Svensson 2001: 8-9).

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel kommer de teoretiska utgångspunkterna att presenteras samt den förklaringsmodell som används i analysarbetet. De teoretiska utgångspunkterna är hämtade från genusvetenskapen och det teoretiska begreppet social norm är hämtat från sociologin.

3.1 Genusforskning och maktperspektiv

I den genusvetenskapliga teoriutvecklingen är tanken att kön är en konstruktion som socialiseras i samhället. Kön är inget biologiskt utan hur det uppfattas skiftar beroende på i vilken kontext vi befinner oss i som i sin tur påverkas av vilken social, historisk eller kulturell tid som pågår. Samhället har en syn på vad som är kvinnligt och manligt och hur dessa två kategorier ska uppträda. En del forskare har lagt mycket fokus på socialisering och kön under

uppfostran. Flickor och pojkar skiljs åt när det kommer till typ av och färg på kläder, leksaker och även i bemötande från andra. Vidare så konstrueras kön genom kultur såsom TV eller sociala medier och sociala sammanhang såsom arbetsplatser, skolor med mera (Mattsson 2021: 51-53). För att förstå kategorierna som ofta används i socialt arbete behövs förståelsen att de är kopplade till ett maktperspektiv (Mattsson 2021: 44-46). Det manliga brukar användas som utgångspunkt för att jämföra könen, istället för en neutral utgångspunkt att jämföra både män och kvinnor med. Kön och kultur är ett par som inte går att skiljas åt oavsett försök att vara subjektiv (Claezon & Hilde 2005).

3.2 Judith Butler och den heterosexuella matrisen

Handling och språk är det som konstruerar kön och en central person för forskning inom detta är filosofen Judith Butler. Butler menar att vi gör kön genom att ständigt repetera handlingar såsom att tala, agera och sättet vi tolkar och bemöter andra på. Dessa handlingar är könsgörande och när de upprepas bidrar de till konstruktionen av kön. Femininitet och maskulinitet görs genom att kvinnor och män följer de rådande normerna om kläder, tal eller förhållningssätt till varandra vilket stärker det feminina och maskulina på olika sätt. Oundvikligt görs alltid kön i olika sammanhang och på olika nivåer. Trots detta går det ändå att utmana könskonstruktionerna såsom att synliggöra andra sätt att vara man och kvinna på för att utmana de normer som finns. Butler menar att även om det går att utmana de starka diskurserna om kön är det svårt att frikopplas från dem (Mattsson 2021: 53-54).

En annan central del i teorin är den heterosexuella matrisen som beskriver hur kön görs i relation till sexualitet. Genom att heterosexualitet reproduceras fortsätter könsmaktssystemet påverkas och även konstruktionen av kön. Butler menar att det inte finns ett kön eller en sexualitet som är mer naturlig än någon annan utan det som finns är våra konstruktioner för vad heterosexualitet, maskulint och feminint ska innebära. Eftersom heterosexualiteten är reproduktiv finns det en föreställning om den som den mest naturliga. Heterosexualiteten bygger på begär mot olikheter mellan en man och en kvinna och gör att kön förväntas vara olika. Enligt femininitetsnormer ska en kvinna vara liten, ha vissa sorters frisyrier, kläder som sitter på ett visst sätt och inga tydliga muskler. Enligt maskulinitetsnormer ska en man vara större och grövre, muskulös, kort hår och inte ha smink. Denna ordning av normerna kallar Butler för den heterosexuella matrisen och patologiserar alla andra begär samt de individer som inte passar in i matrisen (Mattsson 2021: 54-55).

3.3 Sociala normer

Begreppet normalitet ersatte upplysningstidens tankar om *idealet* där begreppet normal står för det rätta, det friska och goda. I begreppet normal skapas även en motsats som pekar på det sjuka och onormala. Vad som definieras som normalt beror på kontexten runt om och det finns olika sätt att definiera det eftersom flera olika versioner av vad som är normalt kan existera samtidigt. Normer går att beskriva som regler i samhället och är antingen formella eller informella. De formella normerna är bland annat att följa lagen eller de förväntningar som är kulturellt önskvärda. De informella normerna kan vara outtalade och uppmärksammas när någon bryter mot dem (Svensson 2007: 18).

Definitionen av en *social norm* är regler för hur en individ ska agera i olika situationer och hur positiva eller negativa sanktioner kan förstärka eller bestraffa en individs handlingsmönster (Östnäs 2007: 65). De negativa sanktionerna är vanligare än de positiva och är starkt sammankopplade med avvikelse. På samhällsnivå, organisationsnivå och gruppnivå finns olika sanktioner som tillämpas. Sanktionerna kan vara böter eller fängelsestraff om individen överträtt lagen eller mobbing och uteslutning om individen överträtt umgängesregler i en grupp. De negativa sanktionernas syfte är att få den avvikande individen tillbaka till normaliteten (Östnäs 2007: 67).

3.4 Teoretisk förklaringsmodell

För att undersöka materialet i studien och besvara forskningsfrågorna kommer Judith Butlers teori om könsgörande handlingar och reproduktion av kön användas för att förstå om och hur kön görs utifrån den heterosexuella matrisen. Eftersom studien inte ämnar att undersöka heteronormativ sexualitet som den heterosexuella matrisen även handlar om kommer Judith Butlers teori kompletteras med begreppet *social norm* med de formella och informella normer samt sanktioner de kan leda till för kön. Med hjälp av denna teoretiska förklaringsmodell hoppas vi förstå vad förvaltningsrätten anser är normalt eller avvikande för de två könen i domarna. Genom att applicera denna förklaringsmodell på resultatet vill vi generera kunskap kring om det finns könsskillnader i domarna och förklaringar till hur dessa skillnader kan uppstå.

4 Metod och metodologiska överväganden

I detta kapitel kommer studiens metod och metodologiska överväganden presenteras. För att hitta artiklar med relevant forskning använde vi oss av LUBSearch och Google Scholar och sökte på nyckelorden: *Social problems, gender differences, social work, gender and law, gender and norms, Judith Butler och social norm*. Vi sökte på begreppen både på svenska och engelska för att nå bredare forskning i Sverige och internationellt.

Forskningsproblemet i denna studie har undersökts utifrån en kvalitativ metod. Kvalitativa metoder används för att producera *mjuk data* (Ahrne & Svensson 2015: 9). Eftersom studien ämnat att analysera om det finns könsskillnader LVU-domar har vår ansats och den bäst lämpade metoden i studien varit kvalitativ. För att besvara forskningsfrågorna använde vi en kvalitativa innehållsanalys för att jämföra och urskilja skillnader och likheter i domarna. Domarna gav oss information och förklaringar bakom förvaltningsrättens bedömningar och vi var intresserade av att få mer kunskap om beskrivningen av den unges livssituation samt vad som lett fram till beslutet enligt 3 § LVU. En jämförelse mellan flickor och pojkar gav oss ökad kunskap och förståelse om och hur orsakerna till beredande av vård skiljer sig mellan könen.

4.1 Urval och avgränsningar

Våra forskningsfrågor bestämdes utifrån syftet att undersöka om det finns könsskillnader i LVU-domar av beredande vård enligt 1 § LVU med stöd av 3 § LVU i Sverige under år 2023. Vårt urval var ett målinriktat urval och var en urvalsmetod som bestämts med direkt koppling till studiens forskarfrågor (Bryman 2018: 495). Inledningsvis planerade vi att använda oss av ett slumpmässigt urval när vi samlade in domarna för att materialet skulle bli så representativt som möjligt. Eftersom kammarrätterna har valt ut domarna åt oss går det inte att försäkra sig om att de var slumpmässigt utvalda och vi får därför anta att domarna är representativa av verkligheten.

Vi avgränsade oss till det juridiska könet flicka och pojke samt använde oss av forskning och teori utifrån ett heteronormativt perspektiv. Genom att jämföra likvärdigt antal domar rörande pojkar och flickor ämnade vi att se om likheter och skillnader fanns. Vi valde även att avgränsa oss till åldersspannet 12 år till 18 år för det skulle vara fördelaktigt med ett begränsat spann när vi jämförde och letade efter förklaringar till den unges beteende.

Materialet har hämtats i två omgångar, vid första tillfället från en kammarrätt och vid det andra tillfället från tre andra. Domarna från kammarrätterna innehåller både förvaltningsrättens dom samt kammarrättens beslut på överklagan. I studien har endast förvaltningsrättens dom beaktats och analyserats.

4.2 Tillvägagångssätt

Vi började med att begära ut domar endast från en kammarrätt i Sverige för att avgränsa oss till ett område, men fick inte ut nog med domar för att kunna göra en jämförelse med samma antal domar och kontaktade efter det ytterligare tre kammarrätter.

Domarna sorterades enligt 1 § LVU med stöd av 3 § LVU och åldersspannet 12 till 18 år. Efter sorteringen med de första domarna vi begärt ut hade vi sex domar som rörde pojkar och två domar som rörde flickor. Vi begärde ut domar igen för att få fler och fick ut ytterligare tjugosju domar. Efter sorteringen av de andra domarna vi begärt ut hade vi tillsammans med de första domarna tio domar som rörde flickor och nitton domar som rörde pojkar. Vi bedömde att vi skulle få nog med material om vi hade tio av varje att jämföra och hade därför nio domar med pojkar som vi inte behövde. För att avgöra vilka domar som skulle väljas bort utgick vi från de sex domar med pojkar som vi redan hade efter första sorteringen, vi behövde därför addera fyra domar. Vi hade domarna i ett dokument och låg i den ordning vi fått från kammarrätten och valde de fyra första i listan. Det kan ha påverkat resultatet eftersom vi behövde välja bort ett flertal domar. Däremot gick vi inte in i domarna och läste innan utan vi tog de första i listan och menar att vi därför inte kan ha påverkat det mer än flickornas domar.

För att gå igenom materialet sorterades domarna med hjälp av ett kodningsschema. Kodningen består av två delar när det ska göras en innehållsanalys och de är kodningsschemat och kodningsmanualen. Kodningsschemat är där informationen som ska analyseras läggs in och kodningsmanualen är beskrivningen hur man gått tillväga för att skapa schemat (Bryman 2018: 369-370). Kodningsschemat gjordes med hjälp av en tabell som bestod av de tre rekvisiten *missbruk av beroendeframkallande medel*, *brottslig verksamhet* och *annat socialt nedbrytande beteende* för att få en överblick över vad orsakerna till förvaltningsrättens beslut berodde på och i vilka domar rekvisiten var uppfyllda eller inte. Det fanns även underrubriker i tabellen som sorterade domarna utifrån orsaker som var vanliga i *annat socialt nedbrytande beteende* vilket var misstänkt missbruk, misstänkt/ringa/oklar brottslig verksamhet, riskfyllda miljöer/umgängen, beteende hos den unge och suicidala tankar/försök. Genom att fylla i

tabellen gav det oss en överblick över det som orsakade förvaltningsrättens beslut och om det fanns skillnader mellan könen. Den gav oss även möjlighet att gå mer djupgående in på bakgrunden till varje domskäl.

I arbetet med de citat vi valde ut hade vi ett gemensamt dokument där vi la in dem under de tre olika rekvisiten. Med hjälp av det kunde vi se hur förvaltningsrätten beskrev den unge kopplat till rekvisiten. När materialet reduceras kan inte alla detaljer tas med men det är etiskt fel att välja ut saker som bekräftar ens tes (Eldén 2020: 129). Vårt tillvägagångssätt med kodningsschemat och dokumentet med citat resulterade i att vi kunde få en tydlig bild av de skillnader vi sedan valde att lyfta i analysen. Det var en utmaning att få med alla viktiga detaljer vi ville lyfta men med tanke på utrymmet och tidsspannet fick vi välja det som vi ansåg stod ut mest.

Det bästa sättet att förmedla att hanteringen av materialet i en studie gjorts med respekt och försiktighet är att avkoda materialet, detta kan även benämnas som att anonymisera deltagarna (Eldén 2020: 131). För att anonymisera de unga i domarna och för att undvika att skriva ut målnumrena gav vi domarna namn på det kön den unge hade och en siffra i den ordning vi hade domarna, exempelvis "Flicka 1". I citaten skrev vi inte ut namnet utan bytte ut det till "[X]".

4.3 Tillförlitlighet

I kvantitativa studier tillämpas reliabilitet och validitet men hade samma sak gjorts i kvalitativa studier hade resultaten behövt vara den absoluta sanningen av den sociala verkligheten. Gubas (1985) och Lincoln (1994) menade att kvalitativa studier ska bedömas utifrån andra kriterier än kvantitativa. En av de grundläggande kriterierna är tillförlitlighet. Vi kommer utgå från Gubas och Lincolns bedömningskriterier när vi bedömer vår studie (Bryman 2018: 467). Tillförlitlighet består av fyra delar vilka är *trovärdighet*, *överförbarhet*, *pålitlighet* och *möjligheten att styrka och konfirmera*.

Trovärdighet, som kan ses som en motsvarighet till intern validitet, innebär hur trovärdigt forskaren beskriver resultatet och hur väl slutsatserna är kopplade till den sociala verkligheten (Bryman 2018: 465). Vår förförståelse om ämnet kommer från att vi läst om lagstiftningen och genusperspektivet under socionomutbildningen. Däremot hade ingen av oss sett hur en LVU-dom såg ut och inte analyserat domar utifrån ett genusperspektiv tidigare. Eftersom vi

valt domar som empiri har vi inte haft möjlighet att påverka materialet som det finns risk vid intervjuer eller enkätundersökningar. Domar är ett material som visar den sociala verklighet vi befinner oss i och därav går det att hävda att trovärdigheten är relativt hög. För att däremot kunna säkerställa att trovärdigheten kan kopplas till den sociala verkligheten på ett säkrare sätt hade det varit fördelaktigt att analysera lika många domar från samtliga kammarrätter. Trovärdigheten kan även påverkas negativt av att vi behövde välja bort nio domar med pojkar och kan därför ha påverkat materialet.

Under analysprocessen tog vi beslutet att fokusera på de största och mest märkbara skillnaderna. Genom detta gick det att dra slutsatser med hjälp av tidigare forskning och vår förklaringsmodell. Angående de delar som inte går att dra säkra slutsatser från har vi varit tydliga i att förmedla detta. Mot bakgrund av detta är trovärdigheten i vår studie så hög den kan vara i denna typ av studie.

Överförbarheten innebär hurvida resultatet från studien går att applicera i en annan kontext eller i samma kontext men vid en senare tidpunkt (Bryman 2018: 468). Eftersom våra resultat baseras på domar i olika delar i Sverige går det att säga att överförbarheten kan vara relativt hög i just de delarna. Däremot hade det behövts fler domar från hela Sverige och under en längre tid för att kunna hävda att överförbarheten är hög. Trots att våra fynd stämt överens med en del av de internationella vetenskapliga källor vi använt oss av är överförbarheten utanför Sverige låg. Resultatet i vår studie baseras på tjugo ungas individuella situation och problematik. Hade vi begärt ut domar om ett halvår hade det sett annorlunda ut eftersom urvalet är kontextberoende. Trots att urvalet är kontextberoende stämmer våra resultat överens med den tidigare forskningen vi lyft och eftersom forskningen går långt tillbaka och våra resultat stämmer överens med den statistik och kunskap som finns kan man ändå hävda att överförbarheten är hög och går att tillämpa i den nuvarande och framtida kontexten, med vissa skillnader.

Pålitlighet är en motsvarighet till reliabilitet där det i studien bör framkomma exakt hur den har gått till och att alla faser i studien redogörs (Bryman 2018: 468). Vi bedömer pålitligheten som hög i vår studie eftersom vi redogjort för processen från början till slut. Urval och avgränsningar finns beskrivet samt hur vi gått tillväga. Det har inte varit möjligt för oss att påverka materialet eftersom besluten redan är fattade. När vi sorterat domarna har vi gjort det utifrån en tabell som förenklar och tydliggör det vi vill undersöka. I analysen har vi kopierat

citat från domarna som styrker våra resonemang och hänvisat till målnummer samt vilken sida de finns på. Vi har även nämnt vår förförståelse om ämnet.

Det sista kriteriet är möjligheten att styrka och konfirmera vilket innebär att forskaren inte ska ha låtit egna värderingar påverka slutsatserna som dras av forskningen. Det ska framgå tydligt i studien att forskaren agerar i god tro (Bryman 2018: 470). När vi påbörjade studien diskuterade vi vår förförståelse om ämnet samt vad vi tyckte var intressant. Detta skapade en medvetenhet om vad vi visste och vi försökte därför se materialet så objektivt som möjligt för att inte påverka resultatet. I våra resonemang har vi valt ut det vi anser går att styrka med den tidigare forskningen och vår förklaringsmodell. De delar som inte gått att styrka lika starkt har vi valt bort eller haft ett resonemang om att det inte går att styrka i lika stor utsträckning som andra delar.

4.4 Forskningsetik

De fyra forskningsetiska principerna inom samhällsvetenskaplig forskning är *informationskravet*, *samtyckeskravet*, *konfidentialitetskravet* och *nyttjandekravet*. Konfidentialitetskravet betyder att ingen utanför studien ska ta del av information som kan identifiera berörda personer i studien och nyttjandekravet betyder att det insamlade materialet endast ska användas till forskningsändamålet (Eldén 2020: 30-31).

Det finns etiska överväganden att ta hänsyn till med materialet i vår studie. Domarna innehåller personliga uppgifter och därför är det viktigt att anonymisera de inblandade så att informationen i studien inte kan härledas till dem. De unga i domarna har inte samtyckt till att medverka i studien och eftersom det är offentliga handlingar har vi fått tillgång till materialet utan deras samtycke. Vi anser inte att informationskravet och samtyckeskravet föreligger, men trots det behöver vi hantera materialet med respekt och försiktighet. Vi behöver uppfylla konfidentialitetskravet och nyttjandekravet för att de unga i domarna inte ska påverkas på något sätt. Det finns risk att informationen som använts i studien kan härledas till de berörda individerna och eftersom minderåriga tillhör gruppen "särskilt utsatta" blir det ytterst viktigt att vi hanterar domarna enligt de etiska riktlinjerna (Eldén 2020: 76). För att uppfylla de etiska riktlinjerna använde vi oss av ett kodningsschema när vi sorterade domarna och döpte om domarna till exempelvis "Flicka 1". För att anonymisera de unga i citaten byttes namnen ut till "[X]". Domarna anonymiseras för läsaren och det är endast vi som skrivit denna studie som har tillgång till kodnyckeln till vilka domar som hör ihop med vilka citat. Domarna och

den information vi har efter kodningen kommer att raderas efter att studien publicerats. Utöver detta har vi inte skrivit ut de kammarrätter vi varit i kontakt med och vi har valt att inte skriva ut domarna i referenslistan. Med hjälp av dessa etiska aspekter anser vi att vi tagit hänsyn till de berörda i domarna och de kommer inte riskera att påverkas av studien.

5 Resultat och analys

De tjugo domarna har jämförts med varandra för att undersöka om det finns skillnader bakom orsaken till beredande av vård mellan flickorna och pojkarna i 3 § LVU. Resultatet redovisas tillsammans med analysen under tre huvudrubriker som står för de tre rekvisiten *missbruk av beroendeframkallande medel*, *brottslig verksamhet* och *annat socialt nedbrytande beteende* som finns i 3 § LVU.

5.1 Missbruk av beroendeframkallande medel

I fyra av tio domar som rör pojkar kunde förvaltningsrätten bekräfta att de hade ett aktivt missbruk som utgör en påtaglig risk för att personens hälsa eller utveckling skadas och uppfyller rekvisitet missbruk av beroendeframkallande medel. I nedan citat beskrivs varför två pojkar döms till beredande vård till följd av att rekvisitet missbruk är uppfyllt.

Förvaltningsrätten bedömer att det som har kommit fram i målet ger stöd för att det i [X] fall är fråga om ett sådant missbruk av beroendeframkallande medel som avses i LVU. Att han har lämnat negativa urinprov under den senaste tiden är positivt, men det bedöms ha gått för kort tid för att förhållandena avseende vårdbehovet ska ha ändrats. Utredningen ger även stöd för att [X] genom detta missbruk utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. (Pojke 3)

Förvaltningsrätten anser att vad som framkommit om [X] användning av narkotika är av sådan art, omfattning och frekvens att den är att anse som ett missbruk av beroendeframkallande medel i den mening som avses i 3 § LVU. (Pojke 8)

I flickornas domar var det ingen som uppfyllde rekvisitet missbruk, men det var fem flickor som hade ett misstänkt missbruk som i stället bedömdes som socialt nedbrytande beteende. Citaten nedan visar hur förvaltningsrätten beskriver missbrukssituationen hos två flickor där det endast bedöms som ett socialt nedbrytande beteende.

Hon har uteblivit från skolan trots skolplikt samt, vid ett flertal tillfällen, umgåtts med äldre personer som har kopplingar till narkotika och gängkriminalitet. Det faktum att hon återkommande vistas i en riskmiljö med kriminalitet och missbruk utgör ett socialt nedbrytande beteende med en påtaglig risk för att hennes hälsa och utveckling skadas. (Flicka 2)

Som redogjorts för ovan finns det uppgifter om att [X], i vart fall tidigare, har brukat narkotika och att hennes användande av narkotika eskalerat över tid. Därtill framgår även att nämnden fått uppgifter från bland annat skola och polis om att [X] umgås med personer som brukar narkotika. [...] Förvaltningsrätten anser därför att [X] har ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU och att hon genom beteendet utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. (Flicka 4)

Det var även tre pojkar där det fanns misstankar om missbruk, men det var inte nog för att uppnå rekvisitet missbruk. Nedan följer ett citat från en av domarna som visar hur bedömningen gjorts angående detta.

Mot denna bakgrund anser förvaltningsrätten att det inte finns tillräckligt stöd för att [X] brukat beroendeframkallande medel av sådan art eller i sådan utsträckning att det kan ses som ett missbruk i lagens mening. Förvaltningsrätten finner därmed att det inte finns förutsättningar att bereda [X] vård med stöd av 3 § LVU på den grunden. (Pojke 7)

I domarna som rör flickor hade förvaltningsrätten inte möjlighet att fastställa ett aktivt missbruk i samma utsträckning som i pojkarnas domar. Enligt förvaltningsrättens bedömning krävdes det en kartläggning hos flickorna och bevis för att missbruket existerar i sådan art som enligt lagens mening krävs för att uppfylla rekvisitet.

Det går att se i domarna att pojkar är överrepresenterade inom missbruk. Forskning visar att det är vanligare att män missbrukar än kvinnor och beskriver hur kvinnor ofta fördöms i större utsträckning än män när det kommer till missbruk (Kullberg et al. 2012: 48-51). Med utgångspunkt i Judith Butlers genusteori om kön och olikheter i den heterosexuella matrisen går det att förstå att flickor och pojkars beteende tar sig i uttryck på olika sätt. De feminitetsnormer och maskulinitetsnormer som är grunden för den heterosexuella matrisen bestämmer hur normerna skapar olika beteenden hos flickor och pojkar (Mattsson 2021: 54-55). De sociala normer som tillskrivs en pojke eller en flicka med en missbruksproblematik kan påverka hur missbruket tar sig i uttryck eftersom individerna följer de formella och informella normerna som finns i samhället (Svensson 2007: 18). Eftersom

forskning visar att män tenderar att bryta de formella normerna genom att rikta problematiken till omgivningen kan det förklara varför fler pojkar än flickor har ett bekräftat missbruk. Flickornas missbruk går inte att fastställa utan domarna lyfter tillfällena då det förekommit men det krävdes mer information för att rekvisitet skulle vara uppfyllt.

Utifrån domarna går det att förstå att pojkarnas missbruk är lättare att utpeka då de tenderar att bryta mot de formella normerna oftare än flickor vilket förenklar bedömningen genom att det går att styrka att det finns en påtaglig risk för den unges hälsa och utveckling (Kullberg et al. 2012: 53-55). Genom detta går det också att förstå hur synen på missbruksproblematik tar sig i uttryck i domarna. Citaten nedan är från de två domar som rör pojkar som är citerade ovan och beskriver hur missbruksproblematiken sett ut och varför den bedömts som uppfyllt.

Den 27 april 2023 inkommer orosanmälan från polisen med anledning av att [X] har tagits av polis, misstänkt för ringa narkotikabrott i form av innehav. Vid urinprov är [X] positiv på THC och tramadol. Den 13 juni 2023 inkommer anmälan från Mini-Maria där det framkommer att [X] vid första besöket lämnat ett prov som var positivt på cannabis. Vid nästa besök uteblir han. Polisen har sett [X] gömma narkotika direkt utanför sin bostadsport. Vid [X] port hittas zipline-påsar (ca 50 st) som man portionsförpackar kokain i. I målet framgår även att [X] tillstår att han sporadiskt brukar cannabis. (Pojke 8)

Det är i målet ostridigt att [X] har rökt cannabis sedan en ung ålder. Utredningen ger även stöd för att [X] har visat symtom på abstinens. [X] har under den muntliga förhandlingen fört fram bl.a. följande. Han har inte något pågående missbruk. Han har lämnat negativa urinprov och har ingen avsikt att börja röka cannabis igen. [...] Att han har lämnat negativa urinprov under den senaste tiden är positivt, men det bedöms ha gått för kort tid för att förhållandena avseende vårdbehovet ska ha ändrats. (Pojke 3)

Den kategorisering som sker i socialt arbete för att förenkla hjälparbetet med människor gör att individen tillskrivs normer som hör till den kategorin. Inom kategorin missbruk finns det normer som styr beroende på individens kön. Det kan påverka individen negativt eftersom det skapas en förväntan på personens beteende (Mattsson 2021: 44). Forskning visar hur socialsekreterare påverkas av föreställningar om kön och ideal samtidigt som de behöver förhålla sig till lagstiftningen om allas lika rättigheter. Det finns en risk att socialarbetare tar saker för givet och inte lägger märke till de strukturer som skapar könsskillnaderna (Herz 2012). Genom att beakta de skillnader som finns i missbruksproblematiken hos flickorna och pojkarna i domarna kan det förklaras med hjälp av de sociala normer som flickor tillskrivs om

att det anses mer negativt än för pojkar (Kullberg et al. 2012: 48-51). På grund av den önskvärda synen som finns på flickor bestraffas de oftare med negativa sanktioner eftersom missbruket fördöms i högre grad (Östnäs 2007: 65). Utifrån den heterosexuella matrisen och de sociala normer som finns kring att flickor vanligtvis är mer inåtagerande kan det göra att deras missbruk inte syns utåt lika tydligt. Dock uppmärksammas det i högre grad när det väl är synligt eftersom det ses som avvikande. Det kan skapa svårigheter att säkerställa ett pågående missbruk på grund av synen som existerar inom den problematiken. Missbruk nämns i nästan alla domar och det går att se hur både flickor och pojkar är eller har varit nära ett bruk av beroendeframkallande medel. Med utgångspunkt i Judith Butlers genusteori och de sociala normer som finns inom missbruksproblematik kan det förklara varför pojkarnas missbruk är mer fortgående, eftersom det är normaliserat och accepterat av samhället blir det mer synligt för förvaltningsrätten (Mattsson 2021: 54-55). Eftersom socialsekreterare kategoriserar de individer som behöver hjälp bestraffas de med negativa sanktioner för att belysa att deras beteende är problematiskt och vill att det avvikande beteendet ska återgå till det som anses som det normala (Östnäs 2007: 67).

5.2 Brottslig verksamhet

I domarna finns det skillnader i vilken grad de unga varit involverade i brottslig verksamhet eller brottsliga handlingar. I de domar som rör pojkar förekom brottslig verksamhet eller misstanke om det oftare än hos flickorna. Den typ av brottslighet eller misstanke om brottslighet som förekom i flickornas domar var vanligtvis stöld eller snatteri, förstörelse av egendom i exempelvis skola eller hot. I några färre domar fanns det grövre brott som rån, grov vårdslöshet i trafik, misshandel, övergrepp i rättsak och att vara "springis" åt kriminellt nätverk. Citatet nedan visar på hur brottsligheten kunde se ut för tre flickor.

Hon har själv uppgett att hon varit en "springis" med narkotika åt kriminella personer samt vid ett flertal tillfällen uppgett att hon brukat narkotika. (Flicka 2)

[X] hade tillsammans med några vänner tagit kläder från en butik utan att betala. I maj 2023 inkom ytterligare en orosanmälan, denna gång från skolan, där det angavs att [X] hade förstört skolans egendom och hotat skolpersonal. (Flicka 6)

En av misstankarna rör grov misshandel, avseende att hon tillsammans med två andra tjejkompisar ska ha tagit sig till Göteborg och sökt upp brottsoffret, vilket framstår som ett genomtänkt och planerat brott med allvarliga konsekvenser i form av skador för den utsatta. (Flicka 1)

I pojkarnas domar var några redan dömda för brott sedan tidigare och var misstänkta för brott när LVU-domen trädde i kraft. De brott som förekom i domarna hos pojkarna var narkotikabrott, skjutning inom nätverkskriminalitet, övergrepp mot minderåriga och planering av allvarligt brott. Citaten nedan visar hur brottsligheten beskrivs i domarna.

Han utsätter även andra för skada, då han misstänks för flera olika övergrepp på minderåriga. (Pojke 9)

Han har varit misstänkt för ringa narkotikabrott och har i ett polisförhör den 28 februari 2023 erkänt brottet. Han är även dömd för olaga tvång i tingsrätt. (Pojke 2)

Att [X] vistas i riskfyllda miljöer tillsammans med en välkänd kriminell gruppering utgör en stor risk i hans livssituation. Polisens uppfattning är att [X] aktivt strävar efter att få vara med i det kriminella nätverket och att hans roll stiger i rang. (Pojke 5)

Sociala problem hos män tenderar att vara utanför lagen i större utsträckning än hos kvinnor samt att mäns brottslighet ofta riktar sig mot omgivningen i form av exempelvis våldsbrott (Kullberg et al. 2012: 58-59). Trots detta gick det att se hur flickorna i domarna också begår brott som är allvarliga och riktade mot omgivningen även om forskning visar att kvinnors problem ofta riktar sig mot dem själva. Däremot kvarstår faktumet att pojkarnas brott är grövre än flickornas, vilket speglar den över- och underordning som finns i samhället som pekar på att män är ett större hot mot samhällsordningen än kvinnor (Kullberg et al. 2012: 53-55).

5.2.1 Förvaltningsrättens beskrivning av brottsligheten

Något som gick att urskilja i förvaltningsrättens bedömningar var att brottsliga handlingar beskrivs på olika sätt av förvaltningsrätten beroende på om det gällde en flicka eller pojke. I en dom om en flicka som begått brottsliga handlingar av typen rån, övergrepp i rättssak och flera fall av misshandel skrev förvaltningsrätten följande.

Vidare bedömer förvaltningsrätten att det utifrån omfattningen av brottsmisstankarna inte är fråga om enstaka företeelser utan allvarlig brottslighet med en kontinuitet och intensitet som innebär att [X] kan anses ägna sig åt brottslig verksamhet. [...] Utan nödvändig vård föreligger en påtaglig risk för att [X] hälsa och utveckling skadas på grund av den brottsliga verksamheten. (Flicka 3)

Förvaltningsrätten bedömer det som allvarliga brott och att det finns en risk att flickan fortsätter begå brott och ägna sig åt brottslig verksamhet om ingen insats träder i kraft. Genom att jämföra flickans dom med två pojkars domar där det förekommit grov brottslighet och misstanke om skjutning går det att se en viss skillnad i hur förvaltningsrätten formulerar sig.

[X] har tidigare dömts för flera brott och dömdes senast i juli 2023 för ett grovt brott till sluten ungdomsvård i 1 år och 4 månader [...] Oberoende av om [X] menar att han inte är skyldig till det han dömts för bedömer förvaltningsrätten att [X] har utsatt sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas genom att vistas i kriminella miljöer och genom att umgås med kriminella personer. (Pojke 4)

Av utredning i målet framgår att [X] är häktad för allvarlig brottslighet samt delgiven misstanke för ytterligare allvarligt brott. Det som har kommit fram i denna del anser förvaltningsrätten är tillräckligt för att det ska medföra att det är fråga om brottslig verksamhet enligt LVU. [X] utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas samt att han har ett vårdbehov även på denna grund. (Pojke 8)

I förvaltningsrättens bedömning av flickans brottslighet i det första citatet bedöms de brottsliga handlingarna som allvarliga på grund av att det finns en kontinuitet i dem. I citatet från den första pojkens dom menar förvaltningsrätten att brottsligheten utsätter hans hälsa och utveckling för en påtaglig risk men det beskrivs inte mer än det trots att pojken också uppvisat kontinuitet i brottsliga handlingar och redan är dömd för flertalet brott medan flickan endast är misstänkt för sina handlingar. Detta fenomen går att förklara utifrån att de förväntningar som finns på flickor ser annorlunda ut när det kommer till kriminella handlingar jämfört med pojkar och det anses vara mer negativt när en flicka begår brottsliga handlingar jämfört med en pojke (Kullberg et al. 2012: 55). Föreställningar om kön och skuld påverkar synen på brottslighet där mannen ofta ses som drivande och kvinnan som passiv eller deltagande (Öberg 2017). Forskning från England och Wales bekräftar vidare hur domare använder könsstereotyper i bedömningarna (Elvin 2010). Utifrån den heterosexuella matrisen som förklarar det könsmaktsystem som skapar föreställningar om vad det naturliga är för en flicka och en pojke går det att förstå hur förvaltningsrättens bedömning skiljer sig hos de två könen (Mattsson 2021: 54-55). De sociala normer som finns i samhället styr vad som är normalt och vad som är onormalt samt de förväntningar som finns på flickor och pojkar (Östnäs 2007: 65). Med utgångspunkt i tidigare forskning om hur kvinnors problem ofta bedöms mer negativt än mäns går det att förstå hur förvaltningsrätten bedömer flickan vara i större risk eftersom hon överskridit de formella normerna. Även eftersom det ses mer normalt att mannen är den

drivande i brottsliga handlingar medan kvinnan förväntas vara mer passiv och deltagande, när flickorna i domarna är drivande i sina brottsliga handlingar uppfattas det mer negativt och avvikande. Detta eftersom att det inte förväntas att kvinnor begår brottsliga handlingar i den utsträckning män gör (Svensson 2007: 18). Kvinnor är inte lika lagöverträdande som män och därför går det utifrån förklaringsmodellen om sociala normer att förstå hur det bedöms som mer negativt när en flicka gör det än en pojke (Kullberg et al 2012: 53-55). Vidare menar Baum (2016) att flickor bedöms som svagare än pojkar och grunden i socialt arbete är att hjälpa de som är mest utsatta vilket oftare är kvinnor på grund av mäns sociala dominans som existerar i samhället vilket kan förklara det vi ser i domarna (Baum 2016).

5.3 Socialt nedbrytande beteende

I domarna bereds flickor vård i större utsträckning med rekvisitet socialt nedbrytande beteende uppfyllt än pojkar. Hos flickorna var rekvisitet annat socialt nedbrytande beteende uppfyllt i samtliga tio domar medan i pojkarnas domar var det uppfyllt i fem. I de två citaten nedan visar hur förvaltningsrätten bedömer att endast socialt nedbrytande beteende är uppfyllt och att beredande vård därför ska beslutas för två flickor.

Risikfaktorerna är flera, omfattande och allvarliga. [X] har avvikit från boendet vid ett tillfälle. [...] [X] har vid flera tillfällen verbalt hotat personal att allvarligt skada sig själv. [X] har trots tung medicinering, enligt uppgift från boendepersonal, uttryckt att hon önskat att allvarligt skada andra. [...] Sammantaget finner förvaltningsrätten att utredningen i målet ger stöd för att [X] har ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i 3 § LVU. Vidare anser förvaltningsrätten att det står klart att hennes hälsa och utveckling därigenom utsätts för en påtaglig risk för skada. (Flicka 7)

[X] har vid flertalet tillfällen avvikit från hemmet och gjort sig okontaktbar under längre tidsperioder. [...] Mot bakgrund av [X] unga ålder, hennes umgänge och hennes förhållningssätt till bl.a. narkotika och riskfyllda miljöer, [...] Förvaltningsrätten bedömer att utredningen i målet ger stöd för att [X] har ett sådant socialt nedbrytande beteende som avses i LVU och att hon därigenom utsätter sin hälsa och utveckling för en påtaglig risk att skadas. [X] har därför ett behov av vård. (Flicka 4)

Enligt forskning erhåller kvinnor generellt mer hjälp än män då kvinnor får mer empatiskt stöd (Kullberg et al. 2012: 52-53). Det har även visat sig att kvinnor oftare får hjälp på grund av att deras känslomönster är enklare att identifiera och för att de generellt är mer samarbetsvilliga till vård, samt för att de bedöms vara i behov av skydd utifrån samhällshierarkin (Baum 2016). Det går att se i domarna att flickorna ofta samtycker till vård

och verkar ha insikt i sin problematik, vilket går att förstå utifrån de sociala normer och förväntningar som finns på flickor (Östnäs 2007: 65). Trots att de ofta samtycker till vård samtycker de inte till den vård som förvaltningsrätten föreslår och därför går det inte att ge vård på frivillig väg. Citaten nedan visar hur det går att se detta fenomen i en av domarna gällande en flicka. Flickan uppger att hon har förståelse för att hon har ett vårdbehov, men förvaltningsrätten bedömer att samtycket inte håller för vård på frivillig väg. Det första citatet är vad flickan anför och det andra är förvaltningsrättens bedömning.

Hon tar emot den hjälp hon behöver och samtycker till all planerad vård från BUP:s sida. Hon samtycker även till fortsatt boende i HVB-hemmet då hon inser själv att hennes mående inte är så pass stabilt att hon är redo att flytta hem. Samtycket är tillförlitligt och det finns ingen anledning att tro att vården skulle avbrytas. [...] Under den tid hon varit placerad har hon saknat sina syskon och sin mamma jättemycket men det är bra att hon får chansen till den hjälp hon behöver (Flicka 9)

Vad gäller vården för [X] har både mamma och [X] anført att de samtycker till placeringen. Mot bakgrund av att de tidigare uttryckt missnöje kring HVB-hemmet och att ett ärende gällande omplacering inleddes så sent som i början av juli 2023, samt att mamma bedömts försvåra och sabotera [X]:s vård, anses inte deras lämnade samtycken kunna garantera vårdens genomförande över tid. Förvaltningsrätten anser mot denna bakgrund att de samtycken [X] och mamma lämnat inte är tillräckliga för att säkerställa att [X] får den vård hon behöver. (Flicka 9)

Citatet nedan visar en annan flicka som samtyckt till vård och visar insikt i sitt vårdbehov, men samtycker inte till den vården förvaltningsrätten presenterat.

Av utredningen framgår vidare att [X] inledningsvis varit positiv och mottaglig för de frivilliga insatser som tidigare erbjudits men sedan ändrat sig och motsatt sig insatserna. (Flicka 2)

I socialt nedbrytande beteende ingår det som bedöms vara en risk för den unges hälsa och utveckling och det som förekom i domarna var misstanke om missbruk, misstanke eller tidigare dömd för brottsliga handlingar eller verksamhet samt riskfyllda umgängen eller miljöer. För att förstå varför samtliga flickor i domarna hade ett uppfyllt socialt nedbrytande beteende kan det förklaras med hjälp av att det inte krävs samma allvarlighetsgrad av avvikande beteende för att överträda de sociala normer flickor förhåller sig till jämfört med pojkar (Östnäs 2007: 65). De förväntningar som finns på könen gör att samhället ser flickor och pojkars sociala problem på olika sätt. De sociala problemen grundar sig i att det finns en hierarki och en könsordning som skapar en svag syn på kvinnor och att de är i mer behov av

hjälp (Baum 2016). Även professionen särskiljer kön och arbetet påverkas av föreställningar kombinerat med kunskaper om ett ideal som ska upprätthållas (Herz 2012). Bland annat anses kvinnor mer berättigade än män i biståndshandläggning (Hussénus 2022). Utifrån Judith Butlers genusteori kan denna skillnad i domarna förklaras utifrån att flickors problematik anses vara mer allvarlig baserat på det skyddsbehov samhället anser kvinnor har enligt könsföreläggningen. Könsföreläggningen påverkar beteendet men även synen på samhället och professionen har på ett socialt problem (Mattsson 2021: 54-55).

5.3.1 Förvaltningsrättens beskrivning av beteendet

I samtliga tjugo domar beskrevs beteendet hos den unge på olika sätt beroende på den individuella situationen men det gick att uppmärksamma några likheter och skillnader i domarna kopplat till hur förvaltningsrätten beskrev beteendet. I flickornas domar beskrevs det i sju av tio domar att deras beteende var utåtagerande. Nedan följer två citat från flickornas domar.

Av utredningen framgår att [X] under en längre tid uppvisat ett våldsamt och utåtagerande beteende både i skolan och i hemmet. (Flicka 2)

[X] har ett riskfyllt beteende där hon genomgående är utåtagerande, både verbalt och fysiskt mot andra. (Flicka 3)

I domarna beskrevs det att flickorna var både verbalt och fysiskt utåtagerande samt exempel på vad socialnämnden och förvaltningsrätten menar bekräftar det, nedan följer två citat.

Skolan har gjort flera riskbedömningar angående behovet av att stänga av [X] då hon utsatt andra elever för allvarlig misshandel och de utsatta eleverna har varit rädda för att gå till skolan. [X] har ett riskfyllt beteende med högt våldskapital. (Flicka 3)

Hon söker sig till konflikter, skrämmer och slår andra elever i skolan, agerar våldsamt, tar inte styrning och hotar med att skada sig själv om hon inte får återvända till föräldrahemmet. (Flicka 8)

I jämförelse med pojkarnas domar beskrevs inte beteendet med exempel på deras handlingar. Följande citat är tagna från fyra domar som rör pojkar.

Det föreligger stora risker för [X] hälsa och utveckling om inte hans negativa beteende bryts omgående. (Pojke 5)

[X] är i behov av vård för att bryta sitt negativa beteende, bryta de kriminella kontakter han har och få en fungerande skolgång. (Pojke 4)

Han förefaller ofta gränslös i relation till andra och har svårt för att värna om sig själv och sitt välbefinnande. (Pojke 6)

Det har förekommit vissa incidenter och det är oklart var [X] befinner sig om kvällarna. (Pojke 3)

Förvaltningsrätten skriver återkommande *negativt beteende* eller *gränslöst beteende* men det definieras inte vidare. Detta skapar en svårighet att veta vilket beteende den unge har. I jämförelse med pojkarnas domar beskrivs flickornas beteende mer ingående och trots att det kan handla om liknande problematik framstår flickornas beteende som mer problematiskt eftersom det går att läsa i mer detalj om vad det negativa beteendet faktiskt innebär. Judith Butler menar att genom att agera och handla i vår vardag konstrueras kön och bidrar till könsgörande. Normer som kännetecknas som stereotypiskt kvinnligt och manligt stärks av att repetera handlingar (Mattsson 2021: 53-54). Genom att förvaltningsrätten lyfter specifika handlingar och beskrivningar av de negativa beteenden som finns hos flickorna bidrar det till könsgörande och bekräftar därigenom att beteendet är avvikande och problematiskt för en flicka. Eftersom beteende av liknande art inte beskrivs i detalj eller får lika stort utrymme i domarna med pojkar går det att förstå att deras beteende inte avviker i den mån som det gör hos flickorna (Claezon & Hilde 2005). Om en pojke exempelvis är utåtagerande eller våldsam hör det till deras förväntade beteende eftersom forskning visar hur sociala problem hos män är mer utåtriktade jämfört med kvinnor riktar problem inåt (Kullberg et al 2012: 53-55).

Ytterligare ett exempel där det gick att se hur flickor och pojkars problematik framställs på olika sätt är när det kommer till deras sexuella agerande. Förr beskrevs kvinnor som var relevanta för tvångsomhändertagande ofta som *vagabonderande* eller *sexuellt avvikande* och detta är något som minskat över tid, men det går att se hur det till viss del lever kvar idag i förvaltningsrättens domar (Claezon & Hilde 2005). Nedan är citat från två domar som rör flickor.

Hon uppger sig inte vara i en lämplig miljö. Livsstilen är vagabonderande. (Flicka 8)

[X] sexuellt utåtagerande beteende konstituerar socialt nedbrytande beteende. (Flicka 10)

I forskningen i denna studie beskrivs inte mäns livsstil vagabonderande eller att deras sexuella agerande räknas som socialt nedbrytande beteende. Pojkars sexuella beteende har endast nämnts i en av tio domar, medan det nämns fyra gånger i flickornas domar. I pojkens dom är han förövare men även utsatta och i flickornas domar är de endast utsatta. I de domar där flickorna utsätter sig själva för en risk beskriver förvaltningsrätten deras beteende som socialt nedbrytande. Det kan grunda sig i forskning om brottslighet där det är vanligare att män begår brott riktade mot andra (Kullberg 2012: 58-59). Vidare går det att förklara förvaltningsrättens beskrivning av flickornas behov av stöd genom den syn som finns på flickor som i mer behov av skydd (Baum 2016). Forskning visar också att anledningen till varför flickor placeras på institution är på grund av andras övergrepp (Claezon & Hilte 2005). Detta stärks vidare av Judith Butlers genusteori som menar att det finns vissa ramar som könen bör hålla sig inom och inte avvika från för att upprätthålla könsmaktssystemet i samhället och den heteronormativitet som finns (Mattsson 2021: 54-55). Det går därför att förstå varför det sexuella beteendet lyfts i bedömningarna hos flickorna för att det speglar brottsligheten i samhället och den statistik som finns om övergrepp mot flickor samt professionens syn på flickor som i behov av stöd. Med bakgrund till detta går det att förstå hur deras handlingar utgör ett socialt nedbrytande beteende för att de avviker från de sociala normer de har genom att utsätta sig för en risk i samhällets ögon och därmed även förvaltningsrättens (Östnäs 2007: 65).

5.3.2 Våld mot andra

Rädda barnens forskning visar att 14% av barn mellan 15 och 16 år uppger att de någon gång blivit slagna och visar ett samband mellan att utöva våld om de bevittnat våld själva (Rädda barnen 2012). Följande citat kommer från två domar där flickan som utövat våld också blivit utsatt för det.

Det finns även en oro för att [X] är utsatt för våld av sina föräldrar. Både [X] och hennes syskon har berättat om våld, dock har de senare tagit tillbaka informationen. Det behöver utredas vidare om [X] utsätts för våld i hemmet. [...] [X] har ett riskfyllt beteende med högt våldskapital. Hon saknar konsekvenstänkande och uppvisar ingen ånger kring händelserna. (Flicka 3)

Oron för [X] är fortsatt stor utifrån uppgifterna om hedersrelaterat våld och förtryck. I tidigare utredning för [X] och hennes syskon har flera av barnen berättat att de systematiskt utsatts för våld av båda vårdnadshavarna och [X] berättat om hedersrelaterat våld och förtryck. [...] Hon har fortsatt att uppvisa aggressivt och utagerande beteende. Hon söker sig till konflikter, skrämmer och slår andra elever i skolan, agerar våldsamt, tar inte styrning och hotar med att skada sig själv om hon inte får återvända till föräldrahemmet. (Flicka 8)

Dock finns här en skillnad mellan pojkar och flickor enligt de domar vi analyserat, fyra av flickornas domar visar att de utsätter andra för våld men samtliga är eller har själva också blivit utsatta. Ytterligare två flickor är eller har blivit utsatta för våld men utövar det inte själva.

När det kommer till domar finns det en tydlig skillnad där vi kan se att de flickor som utövar våld oftast gör det som en konsekvens av att själva ha blivit utsatta, jämfört med pojkar som generellt använder våld oavsett om de själva varit utsatta eller ej. Detta innebär att Rädde Barnens forskning från 2012 stämmer överens med vår, men bara i förhållande till flickor. Vidare bekräftar vår forskning samhällets föreställning kring att pojkar är mer våldsamma i sin natur (Claezon & Hilte 2005). Att våld inte beskrivs lika detaljerat i domar gällande pojkar, trots beskrivningar av våldsamt beteende genom andra ord som exempelvis *hotfull* eller *aggressiv* kan förstås utifrån att våldsamhet är något som anses vara mer i linje med den sociala normen som finns angående pojkar, och därför går det att tolka det som att det inte är nödvändigt att peka ut lika tydligt som när det gäller en flicka i bedömningarna. En flicka som är våldsam sträcker sig betydligt längre från den sociala normen som menar att flickor ska vara lugna och skötsamma, och det går att anta att det är därför förvaltningsrätten lyfter faktumet att de är våldsamma (Östnäs 2007: 65). I vår analys blir det svårt att peka ut just hur våldsamma pojkarna är eller vad de begår för typ av brott eftersom det inte beskrivs i samma detalj som i domarna rörande flickor. Dock kan faktumet att det inte beskrivs i detalj vara på grund av den sociala normen som menar att pojkar normalt sätt är bråkiga och stökiga, och därför anses det inte nödvändigt att ta upp (Claezon & Hilte 2005). Effekten av detta kan bli att pojkars brottslighet sopas under mattan och inte tas på lika stort allvar som hos flickorna, samtidigt som det kan resultera i att flickor får mer negativa sanktioner än pojkar för samma typ av handling (Östnäs 2007: 65).

5.3.3 Bristande stöd hemma och socialt nätverk

Många föräldrar upplever att de har svårt att sätta gränser för sina barn, och har svårt att hitta en balans mellan att både vara kompis med sitt barn samtidigt som förälder. Gränssättning är ytterst viktigt men är något som ofta har saknats när det kommer till ungdomar som utreds ungdomsvård (Claezon & Hilte 2005). I de domar som rör flickor beskrivs det i åtta av tio domar att föräldrarna brister i omsorg. Citatet nedan är ett exempel där föräldern brister i omsorg till sin dotter.

[Y] brister i sin föräldraförmåga i väldigt stor utsträckning. Bristerna inkluderar att sörja för barnens behov i fråga om att gränssätta dem, styra dem och ge dem vad de behöver såväl praktiskt som känslomässigt. Han saknar föräldramandat i förhållande till [X]. Han ser inte att barnen har stora behov och kan inte hantera dessa på ett adekvat sätt. Han har även tackat nej till stöd. (Flicka 10)

I tre av domarna som rör pojkar beskrivs föräldrarna som bristande i omsorg, i tre av dem nämns föräldrarna men det finns inga detaljer kring deras beteende. I två av domarna nämns inte föräldrarna alls och i två beskrivs att föräldrarna ger gott stöd. Det första citatet nedan visar ett exempel där föräldrarna brister i omsorg gentemot sin son, och det andra exemplet visar ett exempel där situationen har fått föräldrarna att se allvarigare på sin roll.

Hans föräldrar tar det inte på tillräckligt stort allvar för att ge honom den vård han behöver. (Pojke 1)

Däremot har den här händelsen aktiverat vårdnadshavarna och de tar ett tydligt föräldraansvar. (Pojke 7)

Som beskrivit ovan nämns bristande stöd hos vårdnadshavarna i åtta av domarna som rör flickor, och i en av dessa uppges att föräldrarna försöker men att det inte räcker till. Det är endast en av domarna där vårdnadshavarna inte nämns. Det bekräftar att det finns ett större fokus kring omhändertagandet och stödet av flickor jämfört med pojkar (Kullberg et. al 2012: 18). Citaten visar bristande stöd från båda föräldrarna gentemot dottern.

[Y] och [Z] har inte varit mottagliga för det stöd som givits dem och inte medverkat till insatsen. Föräldrarna saknar insikt i allvaret kring [X] problematik och förmår inte vägleda och gränssätta henne på ett adekvat sätt. De lägger skulden på [X] kompisar och ser inte dotterns del i handlingarna. Föräldrarnas bristande omsorg i kombination

med [X] beteende innebär att det finns en påtaglig risk för att [X] hälsa och utveckling skadas. Det finns inte samtycke till behövlig vård från vårdnadshavarna. (Flicka 3)

Vidare har [Y] och [Z] uttryckt en maktlöshet kring hur de ska få [X] att ta emot vård. [Y] och [Z] har under [X] uppväxt brustit i sin känslomässiga tillgänglighet. [Y] och [Z] har svårt att sätta sig in i [X] situation och hur olika situationer påverkat henne. [Y] tenderar att fokusera på sina egna känslor, vilket gjort att hon inte gett [X] tillräckligt känslomässigt stöd. (Flicka 4)

En pojke som uttrycker ett stort stort behov av stöttning och vägledning avviker från normen som säger att pojkar inte är hjälpsökande, vilket också stämmer överens med tidigare forskning (Kullberg et. al 2012: 52). Det gick tydligt att se i domarna hur pojkar inte hade samma sociala nätverk som flickorna, även om det gick att se hur flickorna valde att inte samarbeta med sina föräldrar eller vara okontaktbara under vissa perioder. Detta kan förklaras som en konsekvens av de normer och sociala regler som finns i samhället om hur flickor och pojkar ska bete sig (Östnäs 2007: 65). Utgår man från att kvinnor söker hjälp oftare, utreds i större utsträckning och har ett större socialt nätverk än män, verkar pojkar inte ha samma förutsättningar att få hjälp. Eftersom det sociala nätverket har en betydande roll i hur kvinnor och män får hjälp går det att förstå de skillnader som finns i domarna. Det sociala nätverket värderas olika beroende på kön och forskning har visat att kvinnor tenderar att söka hjälp i större utsträckning än män (Baum 2016). Genom att applicera den heterosexuella matrisen går det att förstå att kvinnor och mäns beteende särskiljer sig när det kommer till att be om hjälp eftersom det finns en förväntan att de ska agera olika (Mattsson 2021: 54-55).

5.3.4 Skolgången

Genomgående i de domar vi analyserat har det gått att observera hur skolgången brister i något avseende. Detta gällde i nio av tio domar som rör flickor och hos sex av tio domar som rör pojkar. Det var även återkommande att pojkar hade väldigt hög frånvaro, men hos flickorna var det mer fokus på deras betyg och prestation. Nedan följer två citat gällande flickors skolgång.

Hon har uteblivit från skolan trots skolplikt [...] (Flicka 2)

Vidare framgår att hennes skolgång på kort tid har försämrats markant. (Flicka 4)

Citaten nedan är från två domar gällande pojkarnas skolgång.

Beteendet visar sig genom bl.a. en icke fungerande skolgång (84 % frånvaro) [...] (Pojke 5)

[X] har själv berättat att frånvaron till stor del beror på att han haft svårt att sova och därför missat första lektionen och på grund av det fått frånvaro för hela dagar. (Pojke 4)

I samtliga domar har skolan vidtagit åtgärder för att handskas med problemet. Citaten nedan kommer från tre andra domar.

Skolan har gjort flera riskbedömningar angående behovet av att stänga av [X] då hon utsatt andra elever för allvarlig misshandel och de utsatta eleverna har varit rädda för att gå till skolan. (Flicka 3)

Ett tag låg [X] efter i två skolämnen, men då fick hon en assistent. (Flicka 8)

[...] skola där det framgick bl.a. att han under vintern helt saknat skolgång trots anpassningar och särskilt stöd [...] (Pojke 10)

Skolans huvudsakliga ansvar är att värna för ett barns socialisering och lärande, samt att samarbeta med barnens vårdnadshavare för att se till att barnets behov tillgodoses. Vårdnadshavarna och barnen i fråga har ansvar för att samarbetet fungerar. Ett exempel på när samarbete mellan skolan och en pappa till en flicka funnits men inte räckt till följer nedan.

I intyg från skolans rektor bekräftas att han kör [X] till skolan men att hon avviker från skolan. Han har haft ett nära samarbete med skolan och har vid ett flertal tillfällen lämnat sitt arbete för att hjälpa till med skolgången. Om [X] har avvikit efter skoldagens början har han letat efter henne. Om han inte hittat henne efter ett par timmars letande har han ringt till polisen och anmält henne försvunnen. (Flicka 3)

Citatet ovan bekräftar även föreställningen att flickor är i större behov av stöd än pojkar, då domarna inte lyfter den typ av insats hos någon av pojkarna (Baum 2016). Detta kan förstås utifrån synen på att pojkar ska klara sig själva och att pojkar generellt är mer bråkiga jämfört med flickor, och att det beteendet inte bedöms lika avvikande eller något som behövs uppmärksammas (Kullberg et. al 2012: 7). Detta går att förstå utifrån att de sociala normer flickor och pojkar har ytterligare bekräftar hur det förväntas att de ska bete sig på olika sätt, även i skolan. Avviker de från de sociala normerna uppmärksammas det olika beroende på om

det är en flicka eller pojke, vilket vi exempelvis kan se i domarna där förvaltningsrätten nämner skola i större utsträckning hos flickor (Östnäs 2007: 65).

5.4 Sammanfattning av resultat och analys

Sammanfattningsvis kan vi dra slutsatsen att det finns könsskillnader i orsakerna till besluten om beredande vård enligt 3 § LVU. Det verkar som att orsakerna till varför den unge blir dömd till beredande vård stämmer överens med den syn och de normer som finns i samhället på sociala problem hos kvinnor och män. Synen på sociala problem som går att förklara med hjälp av den heterosexuella matrisen om olikheterna hos könen och de sociala normer som finns i samhället påverkar förvaltningsrättens bedömning av behovet av beredande vård. Missbruk är svårt att fastslå hos flickorna medan pojkarna generellt har ett bevisat missbruk som förvaltningsrätten kan säkerställa och fatta beslut utifrån. Det går att förklara från utgångspunkten att pojkar i större utsträckning än flickor tillåts att visa sin missbruksproblematik utåt medan flickor tenderar att hålla den mer för sig själv. Pojkar är även mer frekvent involverade i brottslig verksamhet och trots att flickorna i domarna också begår våldshandlingar, tenderar pojkarna att begå grövre brott i större utsträckning. Detta kan förstås utifrån forskning att män begår brott som syns i bredare grad än kvinnor och är mer hotande mot samhällsordningen. Det var fler flickor än pojkar som förvaltningsrätten bedömde endast hade ett socialt nedbrytande beteende vilket kan förklaras utifrån att flickornas problematik inte är lika tydligt lagöverträdande som pojkars och därför syns problematiken inte i lika stor utsträckning.

Avslutningsvis går det att fastslå att synen på sociala problem och kön i högsta grad påverkar professionen och förvaltningsrätten. Det går att dra slutsatser om att flickors problematik anses vara mer avvikande och att de anses i behov av skydd trots att det är svårare för förvaltningsrätten att fastslå hur det ligger till eftersom att flickor inte är lika utagerande som pojkar. Analysen har visat hur problematiken hos pojkar varit mer framskridande och lättare för förvaltningsrätten att fastslå, medan i flickornas fall var det svårt att veta exakt hur omständigheterna sett ut. Detta leder oss till slutsatsen att flickor får hjälp både tidigare och i större utsträckning än pojkar baserat på den syn samhället har på könen.

6 Avslutande diskussion

Syftet med denna studien har varit att undersöka vad skillnaderna bakom orsakerna till LVU-beslut kan bero på samt om det går att se hur synen på sociala problem och kön påverkar förvaltningsrättens bedömning. Med hjälp av forskning om genus i samhället, en genusteori samt begreppet social norm har domarna analyserats för att undersöka om skillnader mellan könen förekommer och uppmärksamma på vilket sätt de förekommer. Studien har resulterat i kunskap om att det förekommer könsskillnader i orsakerna bakom LVU- beslut och att förvaltningsrätten är influerade av den syn som samhället och professionen har på kön och sociala problem.

Vår förklaringsmodell fungerade effektivt för att förstå och förklara det som förvaltningsrätten beskrev i domarna. Tillsammans med den tidigare forskningen har det gått att framföra resonemang om varför förvaltningsrätten har motiverat besluten på vissa sätt och hur det kommer sig att exempelvis pojkar är mer förekommande inom grövre brottslighet. Nackdelen med vår förklaringsmodell var att den är tämligen simpel och för att kunna generera fler nyanser och en djupare kunskap om vårt syfte hade den kunnat förstärkas med en kompletterande teori.

Enligt vår uppfattning har förvaltningsrätten gjort rättvisa bedömningar och den unge har fått den dom som hans individuella situation kräver. Däremot har vi uppmärksammat vissa skillnader och det hade varit intressant att undersöka detta vidare med exempelvis hjälp av en innehållsanalys kombinerat med intervjuer med socialsekreterare eller anställda på förvaltningsrätten. Det hade varit intressant om det hade gått att få ökad kunskap om hur stor påverkan deras syn på sociala problem och kön har och det påverkar domen. Vår studie har lett till en kunskap om att pojkar tenderar att få hjälp senare än flickor och eftersom våra domar visar hur pojkarna ofta är mer långtgående i sin problematik än flickorna hade det varit intressant att fortsätta undersöka.

Vidare har vi funnit en hel del tidigare forskning kring föräldrarnas roll och hur dessa påverkas av könsroller och förväntningar. Trots att vi sorterade ut domarna enligt 3 § LVU som handlar om den unges eget beteende, så var det fem domar som även rörde 2 § LVU, som fokuserar på föräldraförmågan. Vi kunde se hur förvaltningsrätten verkade ställa högre krav på mammorna

än papporna. Detta hade varit intressant att undersöka djupare, men eftersom vårt fokus låg på den unge gick vi inte vidare in på detta.

Studien har även väckt frågor kring hur andra könsidentiteter än de juridiska könen flicka och pojke påverkas i en likvärdig situation. Det hade varit intressant att med hjälp av samma förklaringsmodell, men eventuellt även med Judith Butlers queerteori, jämföra domar och urskilja hur synen på könsidentiteter påverkar domarna och hur det framställs i domen. Eftersom vi utgår ifrån de två juridiska könen utgår vi från ett heteronormativt perspektiv, vilket gör att analysen begränsad till viss del. Det finns fler nyanser att ta hänsyn till när det kommer till kön och identitet, vilka hade varit intressanta att utforska i samband med LVU-domar.

7 Referenslista

Ahlgren, Thorbjörn, Torbjörn Kalin & Arne Gerdner (2021) Self-rated child maltreatment, behavioural problems, and contacts with welfare and police authorities – longitudinal community data. *European Journal of Social Work*, 24 (4): 642–656.

Ahrne, Göran & Peter Svensson (2015) Kvalitativa metoder i samhällsvetenskapen. I: Göran Ahrne & Peter Svensson (red.) *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber.

Baum, Nehami (2016) The Unheard Gender: The Neglect of Men as Social Work Clients. *British Journal of Social Work*, 46 (5): 1463-1471.

Bryman, Alan (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Damman, Jeri; Johnson-Motoyama, Michelle; Wells, Susan & Harrington, Kelly (2020) Factors associated with the decision to investigate child protective services referrals: A systematic review. *Child & Family Social Work*, 25(3): 1- 20.

Eldén, Sara (2020) *Forskningsetik: vägval i samhällsvetenskapliga studier*. Lund: Studentlitteratur AB.

Fridström Montoya, Therése (2021) *Juridik för socialt arbete*. 4:e upplagan. Malmö: Gleerups.

Herz, Marcus (2012) *Från ideal till ideologi. Konstruktioner av kön och etnicitet inom socialtjänsten*. Örebro universitet.

Hussénus, Klara (2022) Gender and ethnicity in social assistance assessments of single applicants with substance abuse problems. *European Journal of Social Work*, 25 (2): 210-223.

Kullberg, Christian, Mikael Skillmark, Marcus Herz, Johannes Fäldt & Veronika Wallroth (2012). Genus och kön som grund för konstruktioner av kvinnors och mäns sociala problem. I: Johannes Fäldt, Marcus Herz, Christian Kullberg, Veronica Wallroth & Mikael Skillmark (red.) 1 upl. *Genus i socialt arbete*. Malmö: Liber.

Mattsson, Tina (2021) *Intersektionalitet i socialt arbete*. Malmö: Gleerups.

Mattsson, Tina (2016) *Kön, makt och socialt arbete*. I: Marcus Knutagård, Anna Meeuwisse, Sune Sunesson & Hans Swärd (red). 3. upl. *Socialt arbete: en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.

Mattsson, Tina (2007) *Socialt arbete, kön och normalitet*. I: Kerstin Svensson (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur AB.

Piuva, Katarina & Lis-Bodil Karlsson (2012) Introduktion. I: Katarina Piuva & Lis Bodil Karlsson (red.) 1 upl. *Genusperspektiv i socialt arbete*. Stockholm: Natur & kultur.

SFS 1990:52. *Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga*

SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*

Socialstyrelsen (2023) *Utreda barn och unga - Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Socialstyrelsen (2023) *LVU - Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Svensson, Eva-Maria (2001) *Genusforskning inom juridiken*. Bohus: Högskoleverket.

Svensson, Kerstin (2007) Normer, normalitet och normalisering. I: Kerstin Svensson (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur AB.

Unicef (2023) Barnkonventionen [<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten>] Hämtad: 2023-10-31.

Öberg, Jonas (2017) *Enhetligt dömande i tingsrätter. En statistisk analys av andelen fängelsedomar*. Brottsförebyggande rådet.

Östnäs, Anders (2007) Norm och normalisering inom handikappvetenskap och handikappidrott. I: Kerstin Svensson (red.) *Normer och normalitet i socialt arbete*. Studentlitteratur AB.

8 Bilagor

	Antal flickor	Antal pojkar
<i>Missbruk av beroendeframkallande medel</i>		
Uppfyllt		
Ej uppfyllt		
<i>Brottslig verksamhet</i>		
Uppfyllt		
Ej uppfyllt		
<i>Socialt nedbrytande beteende</i>		
Uppfyllt		
Ej uppfyllt		
<i>Socialt nedbrytande beteenden</i>		
Misstänkt missbruk		
Misstänkt/ringa/oklar brottslig verksamhet		
Riskfyllda miljöer/umgängen		
Beteende hos den unge		
Suicidala tankar/försök		